

SYLABUS

DOTYCZY CYKLU KSZTAŁCENIA 2022/23-2023/24

(skrajne daty)

Rok akademicki 2023/2024

1. PODSTAWOWE INFORMACJE O PRZEDMIOCIE

Nazwa przedmiotu	Wykład monograficzny I – Paleopatologie układu kostnego (semestr 3) Wykład monograficzny I – Etnogeneza Słowian jako międzydyscyplinarny problem badawczy (semestr 4)
Kod przedmiotu*	
nazwa jednostki prowadzącej kierunek	Kolegium Nauk Humanistycznych
Nazwa jednostki realizującej przedmiot	Instytut Archeologii
Kierunek studiów	Archeologia
Poziom studiów	studia II stopnia
Profil	ogólnoakademicki
Forma studiów	stacjonarne
Rok i semestr/y studiów	II rok, 3 semestr i 4 semestr
Rodzaj przedmiotu	kierunkowy
Język wykładowy	polski
Koordynator	Dr Joanna Rogóż
Imię i nazwisko osoby prowadzącej / osób prowadzących	Dr Joanna Rogóż Sylwia Jędrzejewska

* -opcjonalnie, zgodnie z ustaleniami w Jednostce

1.1. Formy zajęć dydaktycznych, wymiar godzin i punktów ECTS

Semestr (nr)	Wykł.	Ćw.	Konw.	Lab.	Sem.	ZP	Prakt.	Inne (jakie?)	Liczba pkt. ECTS
3	30								2
4	30								2

1.2. Sposób realizacji zajęć

X zajęcia w formie tradycyjnej

 zajęcia realizowane z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość**1.3 Forma zaliczenia przedmiotu (z toku) (egzamin, zaliczenie z oceną, zaliczenie bez oceny)**

ZALICZENIE BEZ OCENY

2. WYMAGANIA WSTĘPNE

Wiedza z zakresu antropologii fizycznej, osteologii zdobyta na studiach archeologicznych I i II stopnia (semestr 3).

Wiedza z zakresu archeologii wczesnego średniowiecza zdobyta na studiach archeologicznych I i II stopnia (semestr 4)

3. CELE, EFEKTY UCZENIA SIĘ, TREŚCI PROGRAMOWE I STOSOWANE METODY DYDAKTYCZNE

3.1 Cele przedmiotu

C1	Omówienie wybranych zagadnień dotyczących anatomii i fizjologii niektórych układów człowieka, zwłaszcza układu mięśniowego, immunologicznego oraz endokrynalnego.
C2	Ukazanie zróżnicowania i znaczenia czynników wpływających na rozwój oraz kondycję zdrowotną człowieka.
C3	Omówienie wybranych chorób pozostawiających ślad na układzie kostnym, z uwzględnieniem ich przyczyn, przebiegu oraz konsekwencji.
C4	Interpretacja zmian obserwowanych na ludzkich szczątkach kostnych z różnych okresów, od pradziejów po współczesność.
C5	Omówienie pseudopatologii układu kostnego i ich znaczenia interpretacyjnego.
C6	Przedstawienie historii badań archeologicznych nad problemem pochodzenia Słowian.
C7	Przedstawienie wyników badań archeologicznych wykorzystywanych w dyskusji o etnogenezie Słowian.
C8	Zaprezentowanie głównych koncepcji na temat pochodzenia Słowian sformułowanych na gruncie polskiej i wschodnioeuropejskiej archeologii.
C9	Przedstawienie historii badań nad pochodzeniem Słowian w ramach innych dyscyplin – historii, językoznawstwa, antropologii fizycznej, etnologii.
C10	Omówienie perspektyw wykorzystania wyników badań genetycznych i analiz izotopowych w dyskusji o etnogenezie Słowian.

3.2 Efekty uczenia się dla przedmiotu

EK (efekt uczenia się)	Treść efektu uczenia się zdefiniowanego dla przedmiotu	Odniesienie do efektów kierunkowych ¹
EK_o1	W pogłębionym stopniu zna terminologię, teorię i metodologię badań nad chorobami człowieka w dziejach oraz ich znaczenie dla antropologii i archeologii.	K_Wo3
EK_o2	W pogłębionym stopniu zna teorię, metodologię i dokonania archeologii oraz dyscyplin współpracujących w badaniach nad etnogenezą Słowian	K_Wo3

¹ W przypadku ścieżki kształcenia prowadzącej do uzyskania kwalifikacji nauczycielskich uwzględnić również efekty uczenia się ze standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.

EK_03	Poznaje zagadnienia z zakresu archeologii poszczególnych epok, od paleolitu po okres nowożytny, w szczególnie pogłębionym stopniu w odniesieniu do okresu i problematyki związanej z przygotowywaną pracą dyplomową	K_Wo4
EK_04	Zna i rozumie wartość materiału osteologicznego dla analizy i interpretacji badań nad człowiekiem w przeszłości.	K_Wo5
EK_05	Jest gotów do krytycznej oceny posiadanej wiedzy, do jej pogłębiania z uznaniem znaczenia zasięgania opinii ekspertów w przypadku trudności z samodzielnym rozwiązaniem problemu	K_Ko1
EK_06	Jest gotów do uczestniczenia w życiu naukowym, w tym międzynarodowym, rozwijania dorobku archeologii oraz przestrzegania i rozwijania zasad etyki zawodowej	K_Ko5

3.3 Treści programowe

A. Problematyka wykładu

Treści merytoryczne – semestr 3
1. Układ mięśniowy człowieka – wybrane zagadnienia z zakresu rozwoju, anatomii i fizjologii.
2. Inne, niektóre układy człowieka, szczególnie immunologiczny i endokrylny – wybrane zagadnienia z zakresu anatomii i fizjologii.
3. Czynniki wpływające na rozwój i kondycję zdrowotną człowieka. Norma rozwojowa i metody oceny rozwoju człowieka.
4. Choroby rozwojowe i układowe – przyczyny i konsekwencje oraz interpretacja zmian obserwowanych na układzie kostnym. Przykłady.
5. Zmiany zwyrodnieniowe – przyczyny i konsekwencje oraz interpretacja zmian obserwowanych na układzie kostnym. Stres szkieletowy i wzorce aktywności. Przykłady.
6. Urazy – przyczyny i konsekwencje oraz interpretacja zmian obserwowanych na układzie kostnym. Przykłady.
7. Trepanacje – powody i techniki ich wykonywania. Różnicowanie z innymi zmianami układu kostnego. Przykłady.
8. Zmiany zapalne – podział, przyczyny, przebieg i konsekwencje oraz interpretacja zmian obserwowanych na układzie kostnym. Przykłady, w tym gruźlica kości, trąd oraz syfilis.
9. Aparat żucia – anatomia prawidłowa oraz zmiany patologiczne. Przyczyny i interpretacja zmian, w szczególności uzębienia. Przykłady.

Treści merytoryczne – semestr 4
1. Najdłuższy spór polskich archeologów – wprowadzenie do problematyki pochodzenia Słowian, zagadnienia metodologiczne, główne problemy badawcze
2. Zarys stosunków kulturowych na przełomie starożytności i wczesnego średniowiecza (IV–VII w.) na Niżu Środkowo- i Wschodnioeuropejskim w świetle danych archeologicznych

3. Dzieje badań archeologicznych nad najstarszym horyzontem wczesnośredniowiecznej kultury Słowian i lokalizacją ich siedzib w starożytności – w Polsce i krajach wschodniej Europy
4. Analiza hipotez sformułowanych na gruncie archeologii polskiej i wschodnioeuropejskiej w sprawie usytuowania tzw. praojczyzny Słowian – podstawy źródłowe i metodologiczne, główne argumenty, zakres wykorzystania przesłanek spoza własnej dyscypliny.
5. Najstarsze przekazy pisane o Słowianach – przegląd źródeł oraz główne kierunki ich interpretacji przez historyków
6. Tzw. praojczyzna Słowian w ujęciu językoznawstwa – historia badań, rodzaje wykorzystywanych danych, główne hipotezy badaczy polskich i wschodnioeuropejskich.
7. Antropologia fizyczna o etnogenezie Słowian – historia zainteresowania problemem w antropologii polskiej i wschodnioeuropejskiej, baza źródłowa i zarys stosowanych metod badawczych, interpretacje wyników badań.
8. Pochodzenie Słowian w świetle analiz genetycznych i genomicznych – zarys metod badawczych, rezultaty badań kopalnego i współczesnego DNA, interpretacja danych w kontekście słowiańskiej etnogenezy.
9. Analizy trwałych izotopów – podstawowe informacje o metodzie i potencjał wykorzystania w badaniach nad pochodzenia Słowian.

3.4 Metody dydaktyczne

Wykład: wykład problemowy z prezentacją multimedialną, dyskusja.

4. METODY I KRYTERIA OCENY

4.1 Sposoby weryfikacji efektów uczenia się

Symbol efektu	Metody oceny efektów uczenia się (np.: kolokwium, egzamin ustny, egzamin pisemny, projekt, sprawozdanie, obserwacja w trakcie zajęć)	Forma zajęć dydaktycznych (w, ćw, ...)
EK_01	OBSERWACJA W TRAKCIE ZAJĘĆ, DYSKUSJA	W
EK_02	OBSERWACJA W TRAKCIE ZAJĘĆ, DYSKUSJA	W
EK_03	OBSERWACJA W TRAKCIE ZAJĘĆ, DYSKUSJA	W
EK_04	OBSERWACJA W TRAKCIE ZAJĘĆ, DYSKUSJA	W
EK_05	OBSERWACJA W TRAKCIE ZAJĘĆ, DYSKUSJA	W
EK_06	OBSERWACJA W TRAKCIE ZAJĘĆ, DYSKUSJA	W

4.2 Warunki zaliczenia przedmiotu (kryteria oceniania)

Aktywny udział w zajęciach, udział w dyskusji na podstawie treści wykładów oraz lektur.
---

5. CAŁKOWITY NAKŁAD PRACY STUDENTA POTRZEBNY DO OSIĄGNIĘCIA ZAŁOŻONYCH EFEKTÓW W GODZINACH ORAZ PUNKTACH ECTS

Forma aktywności	Średnia liczba godzin na zrealizowanie aktywności
Godziny z harmonogramu studiów	60
Inne z udziałem nauczyciela akademickiego (udział w konsultacjach, egzaminie)	10
Godziny niekontaktowe – praca własna studenta (przygotowanie do zajęć, egzaminu, napisanie referatu itp.)	30
SUMA GODZIN	100
SUMARYCZNA LICZBA PUNKTÓW ECTS	4

* Należy uwzględnić, że 1 pkt ECTS odpowiada 25-30 godzin całkowitego nakładu pracy studenta.

6. PRAKTYKI ZAWODOWE W RAMACH PRZEDMIOTU

wymiar godzinowy	Nie dotyczy
zasady i formy odbywania praktyk	Nie dotyczy

7. LITERATURA

Literatura podstawowa:

1. Dzeduszycki W., Wrzesiński J. (red.) 2009, *Epidemie, klęski, wojny. Funeralia Lednickie - spotkanie 10*, SNAP, Poznań.
2. Gładykowska-Rzeczycka J. 1989, *Schorzenia ludności prahistorycznej na ziemiach polskich*, Muzeum Archeologiczne w Gdańsku, Gdańsk.
3. Ortner D.J. 2003, *Identification of Pathological Conditions in Human Skeletal Remains*, Academic Press.
4. Kaczanowski P., Parczewski M. (red.) 2005, *Archeologia o początkach Słowian. Materiały z konferencji, Kraków, 19–21 listopada 2001*, Kraków.
5. Godłowski K. 2000, *Pierwotne siedziby Słowian. Wybór pism*, M. Parczewski (red.), Kraków.
6. Kostrzewski J., 1961, Zagadnienie ciągłości zaludnienia ziem polskich w pradziejach (od połowy II tysiąclecia p.n.e. do wczesnego średniowiecza), *Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk – Prace Komisji Archeologicznej*, 4/3, Poznań.
7. Leciejewicz L. 2010, *Słowianie Zachodni. Z dziejów tworzenia się średniowiecznej Europy*, Klasyka Polskiej Mediewistyki, wyd. 2, Wodzisław Śląski.

Literatura uzupełniająca:

1. Aufderheide C., Rodríguez-Martín C. 1998, *The Cambridge encyclopedia of human paleopathology*, Cambridge University Press.
2. Capasso L., Kennedy K., Wilczak C. 1999, *Atlas of occupational markers on human remains*, Edigrafital, Teramo, Italy.
3. Gładykowska-Rzeczycka J.J., Wrzesińska A., Sokół A. 2000, *Morfologiczne i radiologiczne badanie szkieletu olbrzymki z wczesnośredniowiecznego cmentarzyska na Ostrowie Lednickim*, [w:] *Studia Lednickie VI*, Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, Poznań-Lednica, s. 239–276.
4. Głąb H., Kaczanowski K.Ł. 2010, *Trepanacje prehistoryczne i historyczne. Terapia czy zabieg magiczny?*, [w:] *Ból i cierpienie*, G. Makiełło-Jarża (red.), Acta Academiae Modrevianae, Kraków, s. 9–29.
5. Humphrey C., Henneberg M. 2017, *Anthropological analysis of projectile trauma to the bony regions of the trunk*, „Anthropological Review”, t. 80(2), s. 207–2018.
6. Moraitis K., Spiliopoulou Ch. 2006, *Identification and Differential Diagnosis of Perimortem Blunt Force*, „Forensic Science, Medicine and Pathology”, t. 2, s. 221–229.
7. Wolański N. 2005, *Rozwój biologiczny człowieka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
8. Jażdżewski K. 1982, *Jak patrzeć na zasiedziałość i na rozprzestrzenienie Słowian w Europie środkowej i środkowo-wschodniej w starożytności i w początkach wczesnego średniowiecza*, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna, 27, Łódź, s. 195–213.
9. Parczewski M. 1988, *Początki kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce. Krytyka i datowanie źródeł archeologicznych*, Wrocław.
10. Parczewski M. 1988, *Najstarsza faza kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce*, Kraków.
11. Terpilovskij R.V. 2004, *Slavâne Podneprov'â v pervoj polovine I tysăčelețiâ n.e.*, Monumenta Studia Gothica, 3, Lublin.
12. *Vistula...* 2015, *Vistula amne discreta. Greckie i łacińskie źródła do najdawniejszych dziejów ziem Polski*, wybór tekstów i wstęp Jerzy Kolendo, wyd. tekstów grec. i łac. T. Płóciennik, przekł. M. Borowska, K. Holzman, T. Płóciennik, koment. J. Kolendo, T. Płóciennik, Warszawa.
13. Piontek J, Iwanek B., Segeda S. 2008, *Antropologia o pochodzeniu Słowian*, Monografie Instytutu Antropologii UAM, 12, Poznań.
14. Popowska-Taborska H. 2014, *Wczesne dzieje Słowian w świetle ich języka*, wyd. 3 uzup. i popr., Warszawa.
15. Jędrzejewska S. 2020, *Analizy trwałych izotopów a problem pochodzenia Słowian. Zarys metod i pytania o perspektywy badawcze*, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej 68/3, s. 415–430.
16. Jędrzejewska S. 2022, *Pochodzenie Słowian w świetle analiz genetycznych i genomicznych. Podstawowe informacje o metodach i przegląd dotychczasowych wyników badań – z punktu widzenia archeologa*, *SIAnt* 63, s. 41–64.

Akceptacja Kierownika Jednostki lub osoby upoważnionej